Socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:11

om delpensionsförsäkringen

Motionen

I motion 1981/82:941 av Sven Aspling m. fl. (s) hemställs att riksdagen

1. beslutar att delpensionen för anställda från den 1 juli 1982 skall utgå med ett belopp som motsvarar 55 % av den försäkrades pensionsunderlag i det fall kompensationsnivån inte redan är 65 %,

2. begär förslag av regeringen om ändrade regler för delpension till egenföretagare i enlighet med vad som anförs i motionen,

3. beslutar att avgiften till delpensionsförsäkringen höjs med 0,15 % den 1 januari 1983.

Gällande bestämmelser m. m.

Delpensionsförsäkringen för arbetstagare trädde i kraft den 1 juli 1976. Fr. o. m. den 1 januari 1980 har möjligheten att få delpension utsträckts till att omfatta i princip alla förvärvsarbetande, dvs. även egna företagare och uppdragstagare. De förvärvsarbetande i åldrarna mellan 60 och 65 år har genom denna pensionsform ekonomisk möjlighet att minska sin arbetsinsats genom att övergå till deltidsarbete i kombination med delpension.

För att delpension skall utgå krävs enligt huvudregeln att den försäkrade har haft ATP-grundande inkomst under sammanlagt minst tio år fr. o. m. 45 års ålder. Härvid inräknas också år då försäkrad på grund av bl. a. undantagande från ATP inte har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst. Vidare krävs att den försäkrade har förvärvsarbetat under fem av de senaste tolv månaderna före övergången till delpension. Arbetstiden för anställda skall minskas med minst fem timmar i veckan medan egna företagare måste reducera sin arbetstid med i genomsnitt minst hälften. Arbetstiden skall efter arbetstidsminskningen uppgå till i genomsnitt minst 17 timmar i veckan.

För försäkrade som har rätt till delpension för tid före den 1 januari 1981 utgår delpension med 65 % av den försäkrades pensionsunderlag. Fr. o. m. den 1 januari 1981 är pensionsnivån för nytillkommande delpensionärer 50 % av nämnda underlag (prop. 1980/81:20, SfU 1980/81:14, rskr 1980/81:84). För anställd är pensionsunderlaget skillnaden mellan hans normala förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen och den förvärvsinkomst som han kan antas ha t. v. efter arbetstidsminskningen. För egna företagare m. fl. är pensionsunderlaget hälften av den genomsnittliga förvärvsinkomsten för de tre närmaste åren före arbetstidsminskningen. Delpensionen är pensionsgrundande för ATP och är knuten till basbeloppet.

Försäkringen finansieras genom avgifter från arbetsgivare och egna företagare. Avgiften, som fr. o. m. 1980 uppgår till 0,50 % av avgiftsunderlaget, tillförs en särskild fond som förvaltas av riksförsäkringsverket. Underskottet i fonden var den 1 oktober 1981 784 milj. kr.

Antalet utbetalade delpensioner uppgick i januari 1981 till 68 532 och i januari 1982 till 64 675. Av dessa utgick 2 082 resp. 2 581 till egenföretagare.

Utskottet behandlade vid föregående riksmöte likartade motionsyrkanden. I sitt av riksdagen godkända betänkande SfU 1980/81:19 uttalade utskottet därvid beträffande pensionsnivån att det ej förelåg skäl för riksdagen att ompröva sina tidigare ställningstaganden i frågan. Utskottet redovisade samma inställning i frågan om ändrade regler för delpension till egenföretagare. Vad slutligen angick frågan om höjning av avgiften till delpensionsförsäkringen var det enligt utskottets mening för tidigt att dra några säkra slutsatser om vilka effekter besluten om delpensionsnivåns sänkning och ändrade regler för beräkning av basbeloppet skulle få för kostnaderna för delpensionsförsäkringen. Mot bakgrund av denna ovisshet om kostnadsförändringarna var utskottet, i vart fall inte då, berett att tillstyrka en höjning av avgiften till delpensioneringen. Utskottet avstyrkte således samtliga motionsyrkanden.

Utskottet

På grundval av förslag i proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. och utskottets betänkande SfU 1980/81:14 beslöt riksdagen i december 1980 att *pensionsnivån inom delpensionsförsäkringen* skulle sänkas fr. o. m. den 1 januari 1981 från 65 % till 50 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Pensionsnivån 65 % gäller dock fortfarande för dem som hade rätt till delpension för december månad 1980 under förutsättning att ansökan om delpension hade kommit in till försäkringskassan före den 1 januari 1981.

I motion 1981/82:941 av Sven Aspling m. fl. hemställs att riksdagen beslutar att delpension för anställda skall utgå med 55 % av pensionsunderlaget fr. o. m. den 1 juli 1982. Yrkandet avser dock inte personer som redan har en kompensationsnivå med 65 % av pensionsunderlaget. Motionärerna erinrar om att de vid riksdagsbehandlingen av proposition 1980/81:20 i motion 1980/81:75 yrkade att nämnda förslag skulle avslås såvitt det avsåg anställda. I motionen hänvisade de till en rapport från riksförsäkringsverket, Erfarenheter av delpensioneringen t. o. m. augusti 1980, vilken enligt motionärerna gav en positiv bild av delpensioneringen och inte något stöd för att försämra kompensationsnivån för de anställda. Därefter återkom motionärerna i motion 1980/81:292 med yrkande av samma innebörd. I den nu aktuella motionen åberopas dessutom en ny

rapport från riksförsäkringsverket — Delpension, en väg till ökad valfrihet och ökad välfärd — som även den utvisar en positiv bild av delpensioneringen. Enligt motionärerna har kompensationsnivån i dess utformning före den 1 januari 1981 varit en viktig förutsättning för att reformen gett så positiva resultat. Siktet bör därför, menar de, vara inställt på en successiv höjning av kompensationsnivån och av statsfinansiella skäl bör en första höjning göras till 55 % av pensionsunderlaget.

På förslag av utskottet har riksdagen avslagit de tidigare motionsyrkandena i frågan (SfU 1980/81:14 och 19). Utskottet anser att riksdagen alltjämt bör vidhålla sitt tidigare ställningstagande och avstyrker därför bifall till yrkande 1 i motion 1981/82:941.

I den förevarande motionen återkommer motionärerna också med begäran om förslag från regeringen om vissa restriktioner i fråga om *delpension till egenföretagare*. De hänvisar till motion 1978/79:183, som väcktes med anledning av proposition 1978/79:69 om delpension för egenföretagare m. m. Denna motion innehöll bl. a. dels ett yrkande om att endast egenföretagare och uppdragstagare som är anslutna till ATP-systemet skulle omfattas av försäkringen, dels att egenföretagares och uppdragstagares genomsnittliga förvärvsinkomst före arbetstidsminskningen skulle beräknas med ledning av de pensionspoäng som kunde tillgodoräknas för de närmaste fem åren före arbetstidsminskningen och dels att avgiften från nämnda kategorier skulle tillgodoföras en särskild fond från vilken delpensioner jämte administrativa kostnader skulle betalas. De förordade ändringarna, som även har förts fram i motionerna 1980/81:75 och 298, kommer enligt motionärernas beräkning att medföra en kostnadsmässig besparing i ett fullfunktionsstadium med ca 5 milj. kr.

I anslutning till behandlingen av proposition 1978/79:69 om delpension för egenföretagare m. m. uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande SfU 1978/79:14 bl. a. att med hänsyn till den särställning som delpensionsförsäkringen intar i socialförsäkringssystemet fanns det inte skäl att låta rätten till delpension bli beroende av tillhörigheten till ATP-systemet. Utskottet anslöt sig vidare till propositionens förslag om att pensionsunderlaget skulle beräknas med utgångspunkt i en treårsperiod samt att avgifterna för de olika grupper som har rätt till delpension skulle tillföras en gemensam fond. Utskottet tillstyrkte således propositionens förslag i berörda delar och avstyrkte motsvarande motionsyrkanden. På förslag av utskottet i betänkandena SfU 1980/81:14 och 19 har riksdagen ånyo avslagit motionsyrkanden av samma innehåll. Utskottet anser även i denna fråga att riksdagen bör vidhålla sitt tidigare ställningstagande och avstyrker därför bifall till yrkande 2 i motion 1981/82:941.

Såsom nämnts inledningsvis uppgår *avgiften till delpensionsförsäkringen* från arbetsgivare och egenföretagare f. n. till 0,50 % av avgiftsunderlaget.

Avgiften, som skall finansiera försäkringen, förs till en särskild fond.

I motionen hemställs att riksdagen beslutar om en höjning av avgiften med 0,15 % fr. o. m. den 1 januari 1983. Den föreslagna höjningen har i motionen beräknats medföra ett ökat avgiftsinflöde för 1983 med 450 milj. kr. Härav beräknas 35 milj. kr. tas i anspråk för ett genomförande av motionärernas nyssnämnda förslag om en höjning av kompensationsnivån. I motion 1981/82:942, som behandlas av utskottet i betänkande SfU 1981/82:12, har motionärerna dessutom lagt fram förslag om ersättning med tillhopa 40 milj. kr. till riksförsäkringsverket och försäkringskassorna avseende de administrativa kostnaderna för delpensioneringen. Motionärerna anför att underskottet i delpensionsfonden enligt budgetpropositionen var 784 milj. kr. den 1 oktober 1981 och att enligt den redovisning som riksförsäkringsverket lämnade till regeringen hösten 1980 skulle fonden uppvisa ett växande underskott under 1980-talet. Det finns därför enligt motionärernas mening oavsett de av dem framlagda förslagen ett behov av en, i vart fall temporär, höjning av delpensionsavgiften.

Såsom inledningsvis nämnts avstyrkte utskottet vid föregående riksmöte (SfU 1980/81:19) ett motionsyrkande av samma innehåll med motiveringen att det var för tidigt att dra några säkra slutsatser om vilka effekter besluten om delpensionsnivåns sänkning och ändrade regler för beräkning av basbeloppet skulle få för kostnaderna för delpensionsförsäkringen. Utskottet, som erfarit att underskottet i delpensionsfonden har minskat från 784 milj. kr. den 1 oktober 1981 till 780,4 milj. kr. den 1 januari 1982, är fortfarande inte berett att tillstyrka en höjning av avgiften till delpensioneringen i enlighet med yrkande 3 i motion 1981/82:941.

Utskottet hemställer

1. beträffande *pensionsnivån inom delpensionsförsäkringen*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:941 yrkande 1,
2. beträffande *delpension för egenföretagare*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:941 yrkande 2,
3. beträffande *avgiften till delpensionsförsäkringen*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:941 yrkande 3.

Stockholm den 23 mars 1982

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Maj Pehrsson (c), Helge Karlsson (s), Margareta Andrén (fp), Doris Håvik (s), Allan Åkerlind (m), Börje Nilsson * (s), Gösta Andersson (c), Gullan Lindblad (m), Lars-Åke Larsson (s), Elis Andersson (c), Ulla Johansson (s), Arne Lindberg (c), Siri Häggmark * (m) och Ingegerd Elm (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

Sven Aspling, Helge Karlsson, Doris Håvik, Börje Nilsson, Lars-Åke Larsson, Ulla Johansson och Ingegerd Elm (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "På förslag av" och slutar med "motion 1981/82: 941" bort ha följande lydelse:

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har i en reservation till betänkande SfU 1980/81:14 motsatt sig en försämring av pensionsnivån för anställda. De hänvisade då till en rapport från riksförsäkringsverket — Erfarenheter av delpensioneringen t. o. m. augusti 1980 — som visade att delpensionsreformen fungerat på avsett sätt för anställda förvärvsarbetande. Mot bakgrund härav ansåg reservanterna att det inte fanns något skäl som talade för att pensionsnivån för anställda borde försämras. I en reservation till betänkande SfU 1980/81:19 har utskottets socialdemokratiska ledamöter med ovannämnda motivering ansett att pensionsnivån för anställda borde återställas till 65 % av pensionsunderlaget.

Utskottet delar den i motion 1981/82:941 framförda uppfattningen att pensionsnivån i dess utformning före den 1 januari 1981 — dvs. 65 % av pensionsunderlaget — varit en viktig förutsättning för delpensionsreformens positiva resultat. Enligt utskottets mening bör därför pensionsnivån för anställda successivt höjas, och en första höjning till 55 % av pensionsunderlaget bör genomföras fr. o. m. den 1 juli 1982. Utskottet tillstyrker således bifall till yrkande 1 i motion 1981/82:941.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "I anslutning" och slutar med "motion 1981/82: 941" bort ha följande lydelse:

Utskottet, som noterar att riksdagen vid ett flertal tillfällen avslagit likartade yrkanden om restriktioner i fråga om delpension till egenföretagare (SfU 1978/79:14, rskr 1978/79:133, SfU 1980/81:14 och 19, rskr 1980/81:84 och 104), tillstyrker emellertid nu av bl. a. kostnadsskäl att riksdagen i enlighet med yrkande 2 i motion 942 begär förslag av regeringen med i motionen nämnt innehåll.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Såsom inledningsvis" och slutar med "motion 1981/82:941" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det föreligger ett behov av en höjning av delpensionsavgiften oavsett om riksdagen bifaller motionärernas förslag i övrigt. Effekterna av riksdagens tidigare beslut om delpensionsnivåns sänkning och ändrade regler för beräkning av basbeloppet kommer enligt utskottets mening inte förrän möjligen på lång sikt att påverka de hittillsvarande kostnadsökningarna. Delpensionsfondens betydande underskott innebär en finansiering med medel över statsbudgeten. Utskottet anser det emellertid angeläget att kostnaderna för delpensionsförsäkringen snarast kan täckas genom avgifter. Med hänsyn härtill och då

riksförsäkringsverket i sin ovannämnda rapport har visat att en temporär avgiftshöjning på kort sikt skulle vända delpensionsfondens underskott till ett överskott tillstyrker utskottet bifall till yrkande 3 i motion 1981/82:941.

dels att utskottet bort hemställa

1. beträffande *pensionsnivån inom delpensionsförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82:941 yrkande 1 antar följande såsom *Reservanternas förslag* betecknade lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse	*Reservanternas förslag*
	11 §
Delpensionen fastställs till det belopp som motsvarar *50* procent av den försäkrades pensionsunderlag.	*För försäkrad som avses i 6 § fastställs delpensionen* till det belopp som motsvarar *55* procent av den försäkrades pensionsunderlag. *För försäkrad som avses i 7 § fastställs delpensionen till det belopp som motsvarar 50 procent av den försäkrades pensionsunderlag.*

Fastställd delpension anknyts till basbeloppet och omräknas vid förändring av detta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982. För försäkrad som avses i 6 § och som har fått sin delpension fastställd till ett belopp som motsvarar 50 procent av den försäkrades pensionsunderlag skall delpensionen fr. o. m. ikraftträdandet fastställas till det belopp som motsvarar 55 procent av den försäkrades pensionsunderlag.

2. beträffande *delpension för egenföretagare*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82:941 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. beträffande *avgiften till delpensionsförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82:942 yrkande 3 antar följande såsom *Reservanternas förslag* betecknade lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 1 § lagen (1981:691) om socialavgifter skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse	*Reservanternas förslag*
2 kap.	
En arbetsgivare skall på det avgiftsunderlag som anges i 3—5 §§ för varje år betala	En arbetsgivare skall på det avgiftsunderlag som anges i 3—5 §§ för varje år betala
1. sjukförsäkringsavgift med 10,50 procent,	1. sjukförsäkringsavgift med 10,50 procent,
2. folkpensionsavgift med 8,45 procent,	2. folkpensionsavgift med 8,45 procent,
3. tilläggspensionsavgift efter den procentsats som anges i särskild lag,	3. tilläggspensionsavgift efter den procentsats som anges i särskild lag,
4. delpensionsavgift med *0,50* procent,	4. delpensionsavgift med *0,65* procent,
5. barnomsorgsavgift med 2,20 procent,	5. barnomsorgsavgift med 2,20 procent,
6. arbetsskadeavgift efter den procentsats som anges i särskild lag,	6. arbetsskadeavgift efter den procentsats som anges i särskild lag,
7. arbetsmarknadsavgift med 0,80 procent,	7. arbetsmarknadsavgift med 0,80 procent,
8. arbetarskyddsavgift med 0,155 procent,	8. arbetarskyddsavgift med 0,155 procent,
9. vuxenutbildningsavgift med 0,25 procent samt	9. vuxenutbildningsavgift med 0,25 procent samt
10. lönegarantiavgift med 0,20 procent.	10. lönegarantiavgift med 0,20 procent.

Arbetsgivare som avses i 1 kap. 2 § andra stycket skall dock betala endast tilläggspensionsavgift.

Staten betalar inte arbetsskadeavgift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

LiberTryck Stockholm 1982